

Piliskör, pilisi kilátás és a remeték

Hossz	13,7 km
Időtartam	4:25óra
Szintemelkedés	501 m
Szintcsökkenés	502 m

A főváros környezetének egyik legkülönlegesebb, kiemelkedően látványos túrája. A Budai-hegység számtalan pontjáról északnyugat felé nézve egy hatalmas, koporsó alakú hegytömb vonzza magára tekintetünket. A Pilis-tető nem csak a keskeny rögsorozatból álló Pilis, hanem az egész Dunántúli-középhegység legmagasabb hegye is. Gyönyörű, alig háborgatott erdőnek otthont adó kis fennsíkja panorámás szerpentin vezet föl. A környező hegyvidékek eltörpülnek mellettünk, és a lejtőmeredekség miatt gyakran szinte drónszemszögből, fölülről szemléljük a tájat. A túra, bár jelentős szintkülönbséget győz le, a kanyargó ösvénynek köszönhetően nem jelent nagy megerőltetést, ennek megfelelően hétvégenként túrázók, bringások és kiránduló családok szép számmal tűnnek fel az útvonalon.

Az útvonal Pilisszántóról indulva, végül oda visszaérkezve kapaszkodik fel a Dunántúli-középhegység legmagasabb pontjára, közben bravúros kilátósokkal szolgál. A 756 méteres hegy tetején elhagyott légvédelmi bázis maradványai közt találjuk a néhány éve felújított kilátót, amiről a Börzsönytől a Gerecsén és a Vértesen keresztül Budapestig pásztázhatjuk a tájat. Kis kitérővel megtekinthetjük a Pilis-oldal egzotikus sziklaboltívet, majd hosszú erdei sétával, a Vaskapu-völgy szurdokon ereszkedünk vissza a hegytömb lábához. Túránkat ott zárjuk, ahol kezdtük.

Biztonsági előírások

- Karszterület lévén vízvételzési lehetőségekkel nem szolgál a Pilis-tető tömbje, ezért mindenképpen nagy mennyiségű vízzel vágjunk neki az izzasztó emelkedőnek.
- A nyár forró napjait a fényt visszaverő fehér mészkő melegítette mikroklima és a napsütötte ösvény (Grófi út) forróvá, szinte elviselhetetlenné teszi, ezért valamilyen fejfedő legyen nálunk, vagy várjunk hűvösebb időjárásra.

Kezdőpont

Pilisszántó, autóbuszforduló (a busz végállomása) (273 m)

Koordináták:

DD

47.674339, 18.885888

DMS

47°40'27.6"N 18°53'09.2"E

UTM (Univerzális Transzverzális Mercator)

34T 341310 5282270

w3w

Végpont

Pilisszántó, autóbuszforduló (a busz végállomása)

Útleírás

Itiner

- Pilisszántóról a **P** jelzésen indulunk jobb felé.
- Amikor megérkezik a **Z** jelzés az erdőben, azon balra kell térnünk.
- A **Z** jelzésen a szerpentin tetejéig megyünk, ahol egy rétnél jobbra fordulunk a **Z▲** jelű útra.
- Elérjük a Pilis-tetőt.
- A **Z▲** jelzésen indulunk el a fennsíkon a betonon gyalogolva.
- Az aszfalt egy kanyarjánál jobbra letérünk a **P+** jelű turistaútra.
- A hegy alján, jobbra térünk a **S+** jelzésre, amit hosszan követünk.
- Visszaérünk a túra elején érintett erdei elágazáshoz, ahol jobbra fordulunk a **P** jelzésen, így visszatérünk Pilisszántóra.

A túráról részletesen

Pilisszántóról a Grófi-útra

A buszvégállomástól a forgalmas és kanyargós aszfaltúton indulunk a **P** jelzésen. Nem sokkal az éles jobb kanyart követően kisebb „lyuk” tátong a bal oldalunkon lévő erdő sűrűjében, itt kell belépünk a fák közé. Szelíden emelkedünk egy köves, vízmosta úton, mígnem elérjük a turistautak csomópontját (ide fogunk visszatérni túránk végén). Innen kitérőt tehetünk a nem igazán bővizű Trézsi-kúthoz, de választhatjuk a rövidebb megoldást, a meredek hegyoldalnak élesen nekivágó **Z** jelzést is.

A forrás nevének eredete nem ismert, a hagyomány szerint Mária Terézia beceneve volt. Az 1900-ban épült kastély vízellátását a forrás vize biztosította. A Trézsi-forrás vize egy időben elapadt, a helyiek élesztették újjá. 2009-ben vizét egy néhány méterrel lejjebb terméskőből kiépített, kerámiacsövű ivókúthoz vezették, amelybe egy negyedik, külső forrás vizét is belecsatlakoztatták. A kút 2009. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján Bátor Botond, a Magyar Pálos Rend Tartományfőnöke megszentelte. A kútra és környezetére sokan különleges, szakrális helyként tekintenek, zarándokok keresik fel, hogy vízből igyanak.

Egy rövid, de fárasztó kaptató végén nyílt terepre érünk, feltáru előttünk a környező táj. Ez már a Grófi út, a Pilis-tető nyugati oldalának teljesen egyedi kialakítású, feledhetetlen hangulatú panorámaösvénye. Egy meredek lejtőn vezetett szerpentin, melynek kanyarjaiból jobbnál-jobb kilátások nyílnak a Pilisvörösvári-medencére, a Budai-hegységre, a Pilis hosszanti rögsorára, a szomszédos Visegrádi-hegységre, de még a Gerecsére is - azaz a teljes Dunazug-hegyvidékre. Nincs még egy hasonlóan látványos turistaút Budapest közelében, ehhez kétség sem fér.

Ráadásul hazai mércével a megostromolt hegy magassága is kiemelkedőnek mondható: 756 méterével a Dunántúli-középhegység legmagasabbra nyúló tagja. A kapaszkodó nem durva ugyan, de fárasztó, különösen a hegyoldal érezhetően meleg mikroklimájának

következtében - ezt a fehér mészkőszikláknak és az árnyékkal nem szolgáló sziklagyepeknek köszönheti. Minden egyes kanyar más-más kilátást tartogat, az elővárosi települések alattunk nyújtóznak, és lassan olyan magasságba küzdjük magunkat, ahonnan az összes szomszédos vonulatra fölülről látunk rá. Köszönhetően a kanyargásnak, az emelkedés kevésbé megterhelő, mint amit a számok sugallnak.

Az út végül egy tágas rétre vezet, itt jobbra térünk a **Z▲** jelzésre. Erdőben közeledünk a csúcs nélküli hegy tetőpontjához. A kerítés egy ponton le van taposva; a fokozottan védett terület régen a siklóernyősök startpontja, és a hegy legkiválóbb panorámája volt. A rét széle szinte leszakad Pilisszentkereszt és Pilisszántó pirosló tetői felé. Megdöbbenő a magasság és a lejtőmeredekség, a Pilis keskeny rögsorozata pedig közvetlenül előttünk nyújtózik.

A Pilis tetején

Alig néhány lépésnyire már látjuk is a betonhangárok mögül kilógó, faburkolatú kilátót. Az épület Boldog Özsébről kapta nevét. Ő volt az, aki a térség remetéiből toborozva alapította meg a 13. században a pálosok szerzetesrendjét. (Kolostorromokban is bővelkedik a környék egyébként.) Nevéhez fűződik a magyar eredetű szerzetesrend, a pálosok alapítása és megszervezése, amely mind vallási, mind művelődésügyi téren igen jelentős szerepet játszott nemcsak hazánk, hanem a szomszédos népek kultúrájának történetében is.

Az egykori esztergomi kanonok lelkét és szándékát -- mint minden szentét -- a szenvedések érlelték meg. A tatárjárás idején a válságból kivezető utat az egyéni példaadásban, az engesztelésben, a szeretetben és Krisztus keresztyének különös tiszteletében jelölte meg.

Esztergomban, Magyarország akkori fővárosában született 1200 körül. Szülei gondos nevelésben részesítették, s az 1028-ban Szent István által alapított káptalani iskolába járatták. Életrajzírója szerény, hallgatag, komoly fiúnak jellemzi. Hosszú imák, sok böjt, elmélkedések érlelték hivatását. Szembetűnő vonása volt a magány szeretete, akkor érezte jól magát, ha félrevonulva elmerülhetett tanulmányaiban. Pap lett. „Minden nap mély áhítattal mutatta be a szentmisét, ami akkor ritka és szokatlan dolog volt.” Gyöngyösi Gergely írja róla: Olyan filozófiát tanított, amely nem az emberek, hanem Isten tetszését vívta ki. Az esztergomi főkáptalan tagjai közé iktatta. A papi zsolozsmát, a szentmise bemutatását annyi áhítattal végezte, hogy mély benyomást tett mindenkire, aki csak látta.

Jövedelmét a szegényeknek osztotta szét, olvasásnak, tanulásnak, írásnak szentelte magát. Följegyezték róla, hogy „egyetlen percet sem hagyott kihasználatlanul”: könyveket írt. Sajnos, a tatárjárás vagy későbbi századok pusztításai ezeknek még a címét is elsodorták. Csak sejtjük, hogy egyházi munkákat írhatott, így pl. az akkor fölkapott Gratianus Dekrétumainak magyarázatát, „mivel a kánonjog tudományában kiválóan járatos volt”. Vágyódott a pilisi erdők vadonába, de tervének keresztülvitelét az országra zúduló tatár betörés késleltette. Akkoriban sok remete élt Esztergom környékén, a pilisi hegyekben. Amikor bent jártak a városban, hogy készítményeiket eladják, és azok árából szükségleteikről gondoskodjanak, rendszerint Özséb vendégszerető házáat is fölkeresték. A velük való beszélgetés Isten ösztökéje lehetett, ami a magány felé hajtotta.

A tatár pusztítás a fiatal kanonok lelkében komoly szemléletváltozást okozhatott, s még inkább a remeteség felé hajlíthatta. De négy évig még segítenie kellett a rábízottakat testi és lelki felépülésükben. Az óhajtott magányba az út a szenvedések keresztútján át vezetett.

Feladatának a kor sötét történelmi és erkölcsi viszonyai között a lelki élet megújítását tekintette. Örömmel és elismeréssel szemlélte az Esztergomban máris megtelepedett, nemrég alakult két kolduló rend, a domonkosok és ferencesek munkáját, de nem csatlakozott hozzájuk. Úgy érezte, hogy kortársainak még több kell: példaadás az engesztelésre és vezeklésre. Kortársai lelkéhez csak úgy

férkőzhet hozzá, ha saját élete föláldozásával utat és irányt mutat. Nem bírálhatta mások fölfogását, csak várt türelemmel, míg Isten kegyelme és az idő meghozza számukra is a megfelelő belátást. Miután négy éven át kivette részét az újjáépítésből, lemondott a kanonokságról, javait szétosztotta a rászorulóknak között, és Vancsai István érsek engedélyével 1246-ban Szántó közelében a sziklás rengetegbe vonult. Már megtanulta, hogy mi a mulandó, mi a maradandó érték, hiszen hamuvá és porrá vált minden nagyszerű alkotás, amelyet a keresztény áldozatkészség hazánkban létrehozott. Azért választotta a remeteéletet, hogy az ima, böjt és engesztelés által esdjen kegyelmet mostoha sorsú nemzetének. Ezzel érseke kívánságát is teljesítette, aki imádságába ajánlotta megyéjét és az országot.

A pilisi remete első ténykedése az volt, hogy hármass barlangja alatt, a forrás mellé letűzte a szent keresztet. Ma is ott áll az utódja, talán ugyanazon a helyen, az útszélen: eső mosta, vaskorpuszos, egyszerű feszület. In Cruce salus, 'keresztben az üdvösség': ez volt a jelszava és meggyőződése. Ezért szentelte később az egyesült remeték templomát a szent kereszt tiszteletére. Ezért hívják középkori oklevelek évszázadokon át, még Mátyás korában is intézményét „a szent kereszt testvéreinek”. Minden középkori és későbbi pálos templomban a főoltáron kívül a legszebb oltárt mindig a szent kereszt tiszteletére szentelték. Az ő nyomán szaporodtak el mindenütt a keresztek a Pilisben az utak mentén, házak előtt, erdőmélyen.

Személye a realitás talaján áll, nem szővik át a legendák aranyszálai. Egy alkalommal mégis csodálatos látomásban részesült, amely döntő volt további életútjára. Egy éjjel, ima közben az erdő mélyén sok apró lángot pillantott meg. A lángocskák egymás felé tartottak, s végül tüzes fénynyalábbá olvadtak össze. Úgy érezte, hogy ez a különös tűnemény égi jel, figyelmeztetés, hogy egyesítse a szétszórtan élő remeteket. Belátta, hogy ő egyedül kevés, önmagában semmi, szükséges az összefogás.

1250-ben Pilisszántó közelében, a kesztölci völgy fölötti kis magaslaton, ahol hármass teraszt képeztek ki, délről kisebb templomot építettek a szent kereszt megtalálásának emlékére. A csúcsíves templomhoz észak felől négyszögletes monostor csatlakozott a társas remeték számára, magas fallal körülvéve. Özséb azután sorra járta az országban a nagyobb remetetelepeket. Először a Pécs melletti Szent Jakab-hegyi remetékhez megy, akik már 1225-től közös életet éltek. Elkéri szabályukat, egyesíti a két monostort, és társai őt választják meg első tartományfőnökké. Rómába megy társaival, hogy a szerzetalapításhoz a Szentszék jóváhagyását és megerősítését megszerezze. Sikeresen megnyernie Aquinói Szent Tamás pártfogását IV. Orbán pápánál. Az jóváhagyja a rendet, de nem engedi meg, hogy átvegyék Szent Ágoston rendi szabályait, mert a szükséges anyagi feltételek még nem voltak biztosítva. Egyelőre Pál veszprémi püspököt bízta meg az ideiglenes szabályok megszerkesztésével.

Huszonnégy évet töltött Özséb a Pilisen, húsz éven át szervezte, irányította, kormányozta rendjét. Remete Szent Pál oltalma alá helyezte, mert mint első remete ő volt ennek az életformának az elindítója. Szerénységében mintegy el akarta hárítani magáról a rendalapítónak kijáró tiszteletet, és Remete Szent Pál palástja alá rejtőzött. De amint láttuk, a rendalapítás teljesen az ő érdeme. Az 1256. évi esztergomi zsinaton, mint tartományfőnök vett részt. A zsinati jegyzőkönyvet is aláírta: „Eusebius prior prov. Ord. S. Pauli Primi Eremitae” (Özséb, Első Remete Szent Pál rendjének provinciális perjele). Ebből a hivatalos elnevezésből rövidült le a rend népies neve: pálosok.

Prohászka Ottokár szép elmélkedésben emlékezett meg a Pilisről mint magyar „szent hegyről”. Már történelmünk kezdetén a pogány magyarok áldozatbemutató helye volt; a kereszténység elterjedésével az engesztelés hegye lett. A 12. század végén ciszterci apátság volt itt francia szerzetesekkel, akik zsolozsmáztak és földművelésre tanították a lakosságot. Az 1250-ben alapított Pilisszentkereszt után IV. Béla király átadta a pálosoknak pilisi vadászlakát a Szentlélek tiszteletére (Pilisszentlélek, 1263), a század végén pedig az utolsó Árpád-házi király, III. Endre a Kékes fölötti Pilisszentlászlón alapított pálos rendházat (1290). Mindezek a török pusztításig álltak fenn. A majdnem 150 éves török megszállás a Pilis összes történeti emlékeit eltüntette; a Szent Kereszt-monostor helye

is bizonytalan volt. Először a jelenlegi Pilisszentkereszten lévő cisztercita apátság romjait gondolták annak. Méry István régész az 1960-as években Pilisszántótól kb. 6 km-re nyugatra, a kesztölci völgyben föltárta egy 26 m hosszú, 8 m széles csúcsíves templom alapfalait, a hozzá csatlakozó monostor falaival együtt. Ezt egy 1393-ból származó oklevél alapján sikerült azonosítani az ősi szentkereszti monostorral.

Özséb 1270. január 20-án halt meg Pilisszentkereszten, súlyos betegség után. Halálos ágyán a szabályok pontos megtartására, testvéri szeretetre és jó példaadásra buzdította testvéreit. Jézus és Mária nevével ajkán lehelte ki lelkét. Az általa alapított templom sírboltjában temették el. Oda kerültek tanítványai s későbbi utódai is: Benedek (+ 1290) és István rendfőnökök. A végleges egyházi jóváhagyást 1308-ban kapta meg a rend. Ekkor tértek át a Szent Ágoston szabályai szerint való életre.

A fehér ruhás pálosok öt házban éltek Magyarországon. Ma hozzávetőlegesen 300 pálos szerzetes él a világ különböző tájain: 11 lengyelországi, 1 horvát, 1 római, 1 svéd és 3 amerikai házban. Pálosok gondozzák a világhírű czestochowai kegyhelyet.

Ha körbe nézünk, egyből világossá válik, mit keres itt az egykori légvédelmi rakétabázis: gyakorlatilag tökéletesen megfigyelhető a Budapesttől északra-északnyugatra eső légtér. Dobogókő házakkal-szállókkal pöttyözött erdős háta mögött a Börzsöny masszív tömbje tűnik fel. A város felé fordulva természetesen innen is végig nézhetünk a Pilis rögsorán, délebbre pedig a Hármashatár-hegy vonulatán. A gyepes hátú Nagy-Szénás mögött csúcsonylik a Budai-hegység legmagasabb pontja, a Nagy-Kopasz, melyet kilátójáról ismerhetünk fel. Északnyugat felé a Gerecse halmái hullámoznak, nyugaton pedig tiszta időben a Vértes szerény magasságú domburalatai sorakoznak.

A stratégiai szempontból is remek fekvésű, lapos hegyháton a '80-as évek elejére megépült a katonai objektum, mely egyébként nem volt egyedül a Dunazugban: két közeli társa az Urak asztalán és a Lom-hegy csúcsán létesült. Ma mindegyik az enyészeté. A kilátó formavilága amúgy távolról nézve remekül illeszkedik ebbe a környezetbe: olyan, mintha egy kis légiirányító-torony rejtőzne a fák között.

Pilisszentlászló mellett, a Visegrádi-hegységben található 589 m magas Lom-hegy csúcsán, az Urak-Asztalához hasonló nagyságú, kb. 31 hektáros területen helyezkedik el Budapest egykori körkörös légvédelmét ellátó 16 bázisa közül a 11/9. honi légvédelmi rakétaosztálynak az egykori rakétabázisa. A korábban 6360 fedőszám alatt, Únyban települt osztály 1978-1987 között 11/9. honi légvédelmi tüzérosztály néven, 1987. július elejétől kezdve pedig végig 11/9. honi légvédelmi rakétaosztályként működött, és 1979. szeptember végén követően került át Únyból a Lom-hegyre. Az alakulat hívójele „VÉSNÖK” volt, az izbégi laktanyából jártak fel ide a katonák. Magyarországon a nagy légvédelmi bázisépítés 1977-től kezdődött meg a stratégiai városok (pl. Budapest, Miskolc, Dunaújváros, Keszthely, Győr, Kalocsa) körül, ez az objektum is akkor került kijelölésre, és kezdték meg az építését. A 11. légvédelmi rakétadandár fegyverzetét 3 rakétarendszer alkotta: az Sz-75M3-OP Volhov a nagy hatótávolságú és a (SA-2E) közepes hatótávolságú rakétaival, nevét az oroszországi Volhov folyóról kapta, valamint a Nyeva és a Vega a szintén nagy és kis hatótávolságú rakétaival. Ezek a rakétarendszerek biztosították a Budapest körüli védelmet, a rakétákat Szabadszállásról hozták ide. Az Lom-hegy bázison csak S-125 Nyeva típusú, rövid-hatótávolságú rakéták álltak, a harcállásponton és a cikloida fedezéken kívül 2 szakaszfedezék és 4 rakétaindító állás volt, melyek 4 rakétának adtak helyet. A rakétabázis 1995-ben szűnt meg az összes többi bázissal együtt, mivel a délszláv háború kitörésével 1991-től folyamatosan elkezdtek kitelepíteni a légvédelmi fegyverrendszereket a magyarországi repterek védelme érdekében, így 1995-ben megszüntették a légvédelmi bázisokon a készenléti szolgálatot (HKSZ), és összevonták a különféle légvédelmi osztályokat, 1997-ben a maradék erőket a 11. Duna Légvédelmi rakéta ezred csoportosította. 2000-ben pedig a 11. Duna Légvédelmi rakéta ezred is megszűnik, ezzel a hadrendből is kivonták a rakétákat. Az 1995-ben megszűnt objektum állapota folyamatosan romlik, a fosztogatók a falakon kívül szinte mindent elhordtak, a területet a vandálok sem kímélték, egyre jobban az enyészet tápláléka lett. Az egykori bázist a legajánlottabb kora

tavasszal látogatni, amikor még nem indult be annyira a növényzet, és lehetőleg száraz időben, mert a hóolvadások-esőzések után a földutakon igen nagy sár keletkezik. Ez a terület is a Duna-Ipoly Nemzeti Park részét képezi, ezért szigorúan védett növény- és állatvilága van, így a bázis csak a Lajos-forrástól 2.5 km-es gyalogtúrával közelíthető meg.

A Vaskapu-völgy száraz szurdokán át

A betonutat követő **Z▲** jelzés ugyan nem látványos, de kényelmes sétaút a fennsíkon. Térképpel vagy GPS-szel felkereshetjük az egyébként jelzetlen ösvényen elérhető sziklaboltívet, a Vaskaput. Tetejéről egy apró lombablakon keresztül látunk rá Dobogó-kő tömbjének erdőire, majd a sziklagerincet követve ereszkedünk le az alakzatot záró, impozáns sziklaboltívhez. Két diadalívszerű lyuk is tátong a formáción, ami egy egykori, a heggyel együtt kiemelkedett barlang maradványa.

Az aszfalton már nincs messze a **P+** jelzés elágazása jobb kéz felé. Rákanyarodva leereszkedünk a látványos, mélyen bevágódott Vaskapu-völgybe. A szűk, sötét, kőtörmelékes szurdok oldalában hatalmas sziklák emelkednek, és kisebb-nagyobb barlangüregeket rejtenek. A fák törzse furcsán hajlott: a „részeg erdő” oka, hogy a kőzettörmelékes talaj nagyon lassú mozgásban van, megrézfálva a fákat növekedésük közben. A völgyaljon csak heves esőzések után szalad végig egy-egy villámárvíz, a jól karsztosodó mészkő ugyanis elnyeli a vizet.

A szurdok végén pihenőhely fogad (Mária-pad), innen jobbra térve a **S+** jelzésre lépünk. Bozótos, napsütötte hegyoldalban haladunk; kb. 20-30 perc az egyhangú szakasz, aminek végén elérjük a túránk elején már érintett turistaút-csomópontot. Néha kilátunk a szomszédos hegyoldalakra és a Kevélyek is fel-feltűnnek a távolban. Az órákkal korábban taposott **P** jelzésen rövid ereszkedés után ismét a falu szélén találjuk magunkat, az út kanyarja mögött pedig megérkezünk a buszfordulóhoz.

Tömegközlekedéssel

Tömegközlekedéssel elérhető

- Budapest, Árpád híd autóbuszállomásról a 820-as járat óránként indul Pilisszántóra, ahol a végállomáson (Pilisszántó, autóbusz-forduló) kell leszállnunk.
- Pilisszentkereszt, autóbusz-forduló megállóból, vagy Pilisszentkereszt, pilisszántói elágazás buszmegállóból is becsatlakozhatunk a túrában, illetve innen is hazaindulhatunk.

Megközelítés

- Pilisszántón a buszmegállótól indul a jelzés.
- Pilisszentkeresztben a **Z** jelzésen észak felé, a hegynek indulhatunk, dél felé pedig a **P** jelzésen csatlakozhatunk a **Z** jelű turistaútba, ami a hegyre tekereg.

Autóval

- Parkoló a buszfordulónál, és kicsivel feljebb is található Pilisszántó felső végén (ingyenes).
- Pilisszentkeresztben a Dobogókői út mellett, a központi elágazásnál találjuk a kocsmát, mellette parkoló vár.

Koordináták

DD

47.674339, 18.885888

DMS

47°40'27.6"N 18°53'09.2"E

UTM (Univerzális Transzverzális Mercator)

34T 341310 5282270

A Pilis a Dunántúli-középhegység legkeletibb tagja. Az elnevezés szláv eredetű, és kopasz fejtetőt jelent - a szerzetesek kiborotvált fejtetőjére utalva (latinul tonzúra). A kifejezés tökéletesen jellemzi a hegység képét: az erdő borította hegyoldalak közül kiemelkedő, ötszáz méternél magasabb csúcsokon nem alakult ki erdő, mert hiányzik a megtelepedésére alkalmas termőtalaj. Itt legfeljebb sziklagyepek és köztük alacsony, ligetes bokorerdők találhatók: vagyis a hegytetők „kopaszok”.

A hegységet alkotó kőzet a földtörténeti középidő első harmadában, a triász kor végén alakult ki. A kétszáz millió évvel ezelőtti ósóceán partja mentén, a sekélytengeri környezetben lerakódott üledékből mészkő és dolomit képződött. Ez a környezet igen sokáig, szakmai becslések szerint akár negyven millió évig is megmaradt. A későbbi geológiai korok során, a külső erők pusztító munkája eredményeképpen azonban az eredetileg több kilométer vastagságú kőzetréteg jó része lepusztult. A kutatófúrások adatai szerint mintegy másfél km mélységig még mindig megtalálhatók a triász kori karbonátos rétegek.

A napjainkig tartó földmozgások az eredetileg vízszintesen lerakódott kőzetréteg egyes részeit megemelték; így emelkedett ki a hegység. A fiatalabb tektonikai mozgások következtében e kiemelkedett tömbök feldarabolódtak és megbillentek. Napjainkban a Pilis hegyei délnyugat felől meredek, felső részükön sziklás, délkeleti oldalukon pedig enyhe lejtésű képet mutatnak, a rögök között mély, meredek falú völgyekkel. A pusztító folyamatok igen eredményesek voltak: a hegység legmagasabb csúcsai ma épp csak meghaladják a hétszáz métert (Nagy-Szoplák 710 m, Nagy-Bodzás 717 m, Pilis-tető 756 m), pedig eredetileg akár Himalája magasságúak is lehettek.

A Pilis belsőjét és a hegylábakat a kőkorszak óta lakják emberek, így a folyamatos emberi hatás következtében a természetes élővilág alaposan megváltozott. Az erdőirtások valószínűleg már a neolitik korban megkezdődtek, és a római birodalom évszázadai, majd az ezt elsöprő népvándorlás során folytatódtak: a kiirtott erdők helyén szántóföldek, szőlők és gyümölcsösök létesültek. A megmaradt erdők a középkortól királyi vadaskertként működtek, a világtól elvonult remeték éltek a rengetegben, és csak néhány hegyközi medencében alakultak ki kisebb falvak, melyek főként fakitermelésből éltek. A pálosok egyik legfontosabb kolostora Keszthelyen épült, melynek romjait nemrég tárták fel, a másik híres kolostor Pilisszentkereszten pedig a cisztereké.

Az alacsonyabb hegyoldalakat, két-háromszáz méter magasságig cseres-tölgyesek borítják, bennük szintén sok védett növény- és állatfaj alkot gazdag élővilágot. A tölgyesek és bükkösök néhány nagyon ritka orchideát, nőszőfű kisméretű fajta rejtenek: ilyen a Futák-nőszőfű, vagy a Peitzii-nőszőfű, melyek állományai alig néhány helyen találhatók meg. A sziklás meredek hegyoldalak felső, napsütötte részein melegkedvelő tölgyesek és molyhos-tölgyes bokorerdők sziklagyepekkel tarkított mozaikja alkot fajgazdag élőhelyeket. A Pilis-tető mészkősziklagyepeiben él a magyarországi husáng, amely kizárólag a Kárpát-medence néhány termőhelyén megtalálható reliktum endemizmus, az északi sziklagyepeken pedig a Magyarországon csak itt előforduló hegyi tarsóka.

Az állatvilág látványosabb védett fajai közül a tölgyesek jellemző szép bogarát, a szarvasbogarat, a bükkösökben pedig nemzeti parkunk címerállatát, a havasi cincért kell megemlíteni, de mellettük az odvas tuskósarjak ritka, szemünk elé alig kerülő lakója a fokozottan védett kék pattanóbogár is megtalálható. A napos, délkeleti kitettségű sziklagyepek ritka egyenesszárnnyúaknak adnak otthont:

nem ritka ezeken az élőhelyeken a fokozottan védett magyar tarsza, és természetes rokona, a fűrészlábú szöcske. A Szent László-tárnicsban gazdag erdősztyeprétek, hegyi kaszálók és legelők szép védett nappali lepkéje, a szürkés hangyaboglárka a speciális életmódú rovarok képviselője. A Pilis mészkőszikláinak jellegzetes, ritka fészkelője a fokozottan védett vándorsólyom stabil állománya él a hegységben. Ritkán kerül szem elé a költöző darázsölyv, amely elsősorban a meleg tölgyes hegyoldalakat kedveli. Táplálékspecialista, alapvető táplálékát a hártyásszárnyúak adják, de emellett apró emlősöket is zsákmányol. A hegység számos barlangjának legjelentősebb állattani értékét az itt szaporodó illetve telelő denevérek jelentik. A hazai fajok zöme előfordul itt, köztük a fokozottan védett nagyfülű denevér és a nyugati piszedenevér.

Minden túrázónak!

A túravezető személyisége és a személyiségéből fakadó stílusa, kisugárzása meghatározó jelentőségű a túra során, ez alapozza meg a közösség hangulatát és a túratársak kedélyállapotát, sőt az egész túra színvonalát. Nagyon sok múlik tehát a túravezetőn, hogy milyen felkészültségű, és milyen jellem- és személyiségvonásokkal rendelkező ember áll egy csapat élén, társai szolgálatára és irányítására. A túravezetőnek egyszerre kell kiváló természetjárónak és vezetőnek lennie. Természetjáró tudásával és vezetői képességeivel képes a túra szakszerű megszervezésére, biztonságos és élményszerű vezetésére, ismeretei átadására, és személyisége, egyénisége mintaképként állítható mások elé.

Méltó mintakép, mint ember, természetjáró, sportember, környezet- és természetvédő. A túravezető mindenekelőtt maga is igazi túrázó. Az igazi túrázót több cél vezérli: a szabadidő hasznos eltöltése, aktív kapcsolódás, jó levegőn való tartózkodás, egészséges, hosszantartó, aktív, rendszeres testmozgás, edzés, felfrissülés, a környék és a távolabbi vidékek természeti és kulturális értékeinek megismerése saját tapasztalatok útján, „észrevétlen” tanulás, az otthon tanultak élményszerű megtapasztalása, csend, egyedüllét vagy társasági együttlét keresése, gomba- és gyógynövénygyűjtés, fényképezés stb. Egy helyesen tervezett és megvalósított túra során egyszerre teljesül több cél, tehát összetett tevékenység, amely hasznára válik minden korosztályhoz és foglalkozáshoz tartozó embernek. Akik szakmájuk révén élet- és földtudományokat művelnek, sehol máshol „be nem szerezhető”, pótolhatatlan ismeretekre tehetnek szert túráik során.

Számukra a túra egyben terepgyakorlat, terepbejárás, terepmunka is, a szakmájuk elengedhetetlen része. Az igazi túrázó mindenféle tájat felkeres: megy hegyekbe, dombvidékre, alföldre, folyóra, tóra, jégre, barlangba, tengerre stb., de falvakba, városokba is, mindenhová, ahová eljut, ahol a természet és a kultúra valamely oldalát meg lehet ismerni. A gyakorlott túrázó kihasználja a szakága lehetőségeit, és több szakágban is jártas.

Akkor alakulhat ki helyes kép vidékünkéről, hazánkról, ha a saját környékünk megismerése után és mellett más, sőt teljesen más típusú helyekre is elmegyünk. De az új élmények és a változatosság keresése miatt is érdemes új túracélpontok után nézni, és más szakágakban is túrázni. Az igazi túrázó minden évszakban, minden napszakban, és mindenféle időben útnak indul: kellemes napsütésben, perzselő napon, rekkenő hőségben, sötét borúban, zuhogó esőben, szeles, viharos időben, sűrű ködben, fagyban, hóban, hóesésben, reggel és este, éjjel és nappal.

A természet nem egysíkú, nem mindig a számunkra ideális kellemes, napsütéses „kirándulói idő”, a természetnek számtalan arca van. Ugyanaz a táj másként mutatkozik, különböző élményt nyújt más-más évszakban, időben és napszakban. Aki igyekszik megismerni a természetet, annak vállalnia kell a kellemetlenebb időt is.

Az igazi túrázó szemében a természet csodálatra méltó, és minden körülmények között tudja élvezni az ott töltött időt. Így lehet felfedezni a megannyi szépséget: a felkelő nap talaj menti ködön sziporkázó fényét, a naplementék végtelen változatát, esőben a lombkoronaszintről felszálló, gomolygó párát, az évszakonként más-más növények virágzását, a napszakonként más-más állatok

mozgását, viharos időben a túravezetés mestersége felhők játékát és a háborgó víz, a recsegő fák hangját, hóval borított tájon a holdfelkeltét és a holdvilágos éjszakákat, az éjjeli állatok neszeit és a sötétben felvillanó szempárait, a barlangok tökéletes csendjét. De előfordul, hogy az eső, a köd és a sötét elrejt szemünk előtt a látnivalókat.

Ezt is el kell fogadnunk, hiszen ez is hozzá tartozik a természethez. Nem beszélhetünk túrázásra alkalmatlan tájról, nincsenek túrázásra alkalmatlan időszakok, időjárás, csak nem megfelelő felszerelés és rosszul felkészült túrázó létezik. Az igazi túrázó nem válogat tehát sem a tájakban, sem az időjárásban, sem a napszakban. A sport rendszerességet kíván, a rendszeresség pedig gyakran azzal jár, hogy ne várjunk az – olykor csak sokára bekövetkező – „jó időre”. De a természetjáró tapasztalatok bővítése, a felszerelés „tesztelése” és tökéletesítése, a kalandvágy is arra készíti a túrázót, hogy igyekezzen mindenhová eljutni, s mindig menjen, amikor a szabadideje engedni, függetlenül a természetadta körülményektől. Valamennyi túrán gazdagodunk új élményekkel és tapasztalatokkal, a sikerélmény pedig sosem marad el a nehézségek közepette hibátlanul végrehajtott túra után.

Az igazi túrázó szereti a természetet, és igyekszik minél jobban megismerni azt. Ha megismerjük a természet törvényeit és alkalmazkodunk hozzá, békében, harmonikusan, jól és biztonságban élhetünk a Földön – vagy túrázhatunk a természetben. A természetet el kell fogadnunk, a természettel együtt kell élnünk, s azt is el kell fogadnunk, hogy valamennyien a természet apró részei vagyunk. Csodáljuk felfoghatatlan sokszínűségét, lenyűgöző méreteit, élvezzük végtelen nyugalmaát. Tisztelnünk kell a természet erejét és nagyságát, mely felett az ember sosem győzedelmeskedhet. Az ember–természet kiegyensúlyozott kapcsolatának megtapasztalására kiváló lehetőség a természeti erővel dacoló, de a határokat pontosan ismerő túrázás...

A túrázás tízparancsolata

1. A túrázó szellemileg, fizikailag, pszichikailag és technikailag felkészülten indul útnak, erőnlétének, gyakorlottságának és társainak figyelembevételével tervez, előrelátó, megfontolt.
2. A túrázó betartja a higiénia, a biztonságra, és a kulturált viselkedésre vonatkozó szabályokat, és fokozottan ügyel a közlekedés és a tűz biztonságára.
3. A túrázó az útja során vendégként viselkedik és betartja a helyi szabályokat.
4. A túrázó elfogadja a túravezető irányítását, társaival együttműködő és segítőkész, de önálló és nem él vissza a tapasztaltabbak segítőkészségével.
5. A túrázó védi a környezetet és a természetet, ügyel arra, hogy akaratlanul se okozzon kárt. » Környezettudatosan él! «
6. A túrázó szereti a csendet, nem hangoskodik, nem kelt feleslegesen zajt.
7. A túrázó szereti és védi az élővilágot, élőlényt csak szükségből pusztít, nem a legszebb egyedeket gyűjti, és a területet nem fosztja ki.
8. A túrázó célszerűen és kényelmesen öltözködik, ruházatában kerüli a feltűnő színeket.
9. A túrázó fegyelmezetten, sportosan és mértékletesen él, edzi testét, óvja egészségét, kerüli a testi ártalmakat. » Helyesen táplálkozik, nem iszákos, nem dohányzik, és nem kávéfüggő! «
10. A túrázó az útja során nyitott szemmel és füllel jár, fogékony minden szépségre, és hasznosítja a túrák során tapasztaltakat.